

SZOBOSZLAI KATALIN

Bizalmas kapcsolatok és szolidaritás

(Utasi Ágnes: *A bizalom hálója. Mikrotársadalmi kapcsolatok, szolidaritás. Új Mandátum Kiadó, Budapest, 2002.*)

Utasi Ágnesnek *A bizalom hálója* című könyve a szociológia hálózati struktúrákutatás (network) területéhez tartozik, ám kutatási célját és eredményeit tekintve a szociálpolitika és a szociális munka számára is hasznos. A network-kutatás gyakorlatának hazai kialakításában jelentős szerepe van Angelusz Róbert – Tardos Róbert kapcsolathálózatokkal foglalkozó kutatásainak és elemzéseinek, valamint Utasi Ágnes közel három évtizedre visszanyúló, „életformák és emberi kapcsolatok” kutatásának.

Utasi könyvében a társadalmi integrációt elősegítő szolidaritás kapcsolatok működéséhez szükséges emberi tényezőket, kapcsolatokat vizsgálja, és teszi mindezt azért, hogy megismertesse a különböző viszonyokról és tartalmakról szóló emberi kapcsolatok mint szeretetforrások működését, támogató erejét és integrációs szerepét. A szerző négy fejezetben tárgyalja a társadalmi integrációhoz nélkülözhetetlen bizalmas kapcsolatok szerepét, hatását, jelentőségét.

Az első fejezet a társadalmi integráció és szolidaritás elméleteivel és a kutatás hipotéziseivel ismerteti meg az olvasót. A társadalmi integráció, rendszerintegráció vonatkozásában a szerző kiemeli a társadalmi kohézió, a társadalmi tőke, a társadalmi befogadás és kizárás fogalmakat, valamint tisztázza azok elméleti és empirikus alapjait. Utasi kihangsúlyozza, hogy a „...bizalom nélkülözhetetlen a közösség tagjai között a segítségnyújtó együttműködéshez és reciprocitáshoz”, mivel a közvetlen kapcsolatok hálójának segítségével kisközösségeken keresztül formálódik az integráció. Ugyancsak ebben a fejezetben foglalkozik a szerző a szolidaritás elméletekkel, ahol részletesen bemutatja a szolidaritás tradicionális, a kulturális értékek mentén szerveződő makrotársadalmi jelentőségét, valamint modern működését, amikor a munkamegosztásból eredő kölcsönös függőség és az egyén jogainak tiszteletben tartása egyaránt szerepet játszik a kisközösségi támogató kapcsolatok működésében. A szerző a közösségi támogatás tartalmát és intenzitását az egyének családi, baráti, munkahelyi társas kapcsolatainak keresztül vizsgálja, és a kutatást kiterjeszti az emberek szervezetekhez (pl. civil szervezetek) kötődő kapcsolataira is. A szervezetek jelentősek abból a szempontból, hogy az ott végzett munka integrációs csatornaként működik, illetve a szervezet számára adható és onnan kapható támogatások fontos objektív és szubjektív életminőséget jelző tényezővé válhatnak az egyének életében.

A második fejezet a mikrotársadalmi szolidaritás alapjaiba vezeti be az olvasókat, ahol a bizalmas családi, rokoni, baráti, munkatársi kapcsolatokat elemzi az altruizmus formái és a reciprocitás tekintetében. Az emberi kapcsolatok a modernizáció következtében szélesedtek, a hozzá-

tartozói kapcsolatok mellett a baráti és munkatársi kapcsolatok is jelentőséget kaptak az emberek életében. Az individualizáció negatívan hat az emberi kapcsolatokra, felerősödik a függetlenségvágy, és azok a kapcsolatok maradnak tartósan fenn, amelyek kielégítik az emberek szeretetvágyát, pozitív érzelmeket hordoznak.

A fejezetben alaposan elemzi a szerző az altruizmus forrásait, az ott adható és onnan nyerhető támogatásokat. Kinek nyújtunk segítséget? És kitől várunk támogatást? Mindkét kérdést fel kell tenni, ha az emberek gondolkodását és cselekvéseit szeretnénk megismerni, a szolidaritás kifejezését és átélését illetően. Az önzetlen szolidaritás elsősorban a hagyományos közösségre jellemző, ott is a közvetlen kapcsolati hálóba tartozóknál, s csak ritkán érvényesül ezen kívül, például az esetekkel kapcsolatban. A „miért?”-re a reciprocitás hiánya lehet a válasz, mivel az emberi kapcsolatokban kifejezésre jutó szolidaritás alapvető jellemzője a kölcsönösség. Azok, akik nem rendelkeznek elegendő erőforrással (érzelmi, anyagi, státusbeli) a viszonzáshoz, kevésbé számíthatnak mások önzetlen segítségére. Az ő esetükben a szervezeti támogatás lehet erősebb, amennyiben elérhető, és amennyiben ott a támogatás mellett a viszonzás elemei is kidolgozottak.

A szolidaritást az emberek alapvetően a családtól várhatják, a szülők önzetlen segítése gyermekeiknek, vagy a már felnőtt gyermekek idős szüleinek nyújtott támogatása erős családi kohéziós és társadalmi integrációs alap. *„Az altruizmus többnyire megmarad a szűk családi-rokoni kapcsolatokon belül, mert a társadalom tagjaiban erős a családon kívüliekkel szembeni bizalmatlanság, s a bizalomhiány akadályozza az önzetlenséget”* – írja a szerző. A hozzátartozói támogatás mellett a másik jelentős támogatás az emberek számára a barátok segítségnyújtása, ami nem feltétlenül érzelmi alapú, inkább annak az elvnek az érvényesülése, hogy hasonló helyzetben ő is segítséget nyújt.

A harmadik fejezetben a szerző a szolidaritást elemzi a család változásainak tükrében. A család változása egyben a tradicionális értékektől való eltávolodást jelenti, amit jól kifejez a családi funkciók, a szerepek, az együttélés módjainak változása. Ezzel együtt a családi kapcsolatok működését is érdemes újragondolni akkor, amikor a családon belüli támogató kapcsolatokat akarjuk megismerni. A családon belüli kapcsolatokban jelen lévő empátia, szeretet és szolidaritás kifejezése és erőssége jelzi az emberek szubjektív életminőségét, boldogság érzetét. Az emberi kapcsolatokban megnyilvánuló szolidaritás elsődleges terepe a család, az emberek elsődlegesen innen várják a segítséget a nehéz élethelyzetekben, és más kapcsolataikat kevésbé használják fel a problémák kifejezésére és megoldások keresésére. A család változását figyelembe véve a családi szolidaritást az egyszülős családok, az egyedül élő elváltak-özvegyek és idősek veszítik el, és ők azok, akik a támogató kapcsolat hiányában a krízishelyzetekben egyedül maradnak.

Az utolsó fejezetben a szerző a mikrotársadalmi szolidaritás integráló erejét mutatja be a különféle emberi kapcsolatokon keresztül. A legtöbb támogatást a kistelepüléseken élők a vérszerinti kapcsolataikból kapják, és leginkább azoktól, akikkel egy településen élnek. Az ő esetükben a legerősebb a szolidaritás integráló ereje. Minél inkább távolodunk a vér-

szerinti kapcsolatoktól, és egymástól minél távolabb élő emberekről van szó, annál inkább gyengül a kapcsolatok támogató jellege, és kevésbé tölti be integrációs szerepét.

Utasi Ágnes könyve hasznos olvasmány mindazoknak, akik a közösség és benne az emberi kapcsolatok működésével társadalmi szinten, közösségekben és egyéni élethelyzetekben foglalkoznak. A könyv új ismereteket ad azoknak a szociális szakembereknek is, akik szolgáltatás tervezéssel, fejlesztéssel foglalkoznak, vagy éppen szervezeti keretek között szakmai segítségnyújtással igyekeznek pótolni a hiányzó segítségforrásokat.